

ombudsman
veřejný ochránce práv

Domov pro osoby se zdravotním postižením Staré Město

Zpráva z návštěvy zařízení

Adresa zařízení:	Kopánky 2052, Staré Město, 686 03 Staré Město u Uherského Hradiště
Zřizovatel:	Zlínský kraj
Ředitel:	Mgr. Bronislav Vajdík
Typ zařízení:	Domov pro osoby se zdravotním postižením
Kapacita:	50
Datum návštěvy:	9. října 2018
Datum vydání zprávy:	14. ledna 2019
Návštěvu provedly:	Mgr. Magdalena Paulusová, Mgr. et Mgr. Miriam Rozehnalová

Mgr. Anna Šabatová, Ph.D.
veřejná ochránkyně práv

Obsah

Úvodní informace	3
Systematická návštěva a její cíl	3
Zpráva z návštěvy a vyjádření zařízení	3
Charakteristika zařízení	5
Průběh návštěvy	5
Shrnutí	7
Realizace volebního práva	8
1. Předpoklady pro výkon volebního práva	8
2. Příprava na volby	12
3. Proces volby	14
4. Možná rizika výkonu volebního práva	15
Přehled opatření k nápravě	16

Úvodní informace

Systematická návštěva a její cíl

Na základě ustanovení § 1 odst. 3 a 4 zákona č. 349/1999 Sb., o veřejném ochránci práv, ve znění pozdějších předpisů, vykonávám činnost národního preventivního mechanismu, v jehož rámci provádím **systematické návštěvy míst (zařízení), v nichž se nacházejí nebo mohou nacházet osoby omezené na svobodě**. Důvodem omezení na svobodě je rozhodnutí orgánu veřejné moci, nebo závislost osoby na poskytované péči. Domovy pro osoby se zdravotním postižením představují zařízení ve smyslu § 1 odst. 4 písm. c) zákona o veřejném ochránci práv.

Návštěvy probíhají zásadně neohlášeně a jejich provedením zpravidla pověřuji pracovníky Kanceláře veřejného ochránce práv.¹ Pracovníci jsou právničky a právníci, speciální pedagogové a pedagožky, sociální pracovníci a pracovnice, zdravotní sestry. Šetření spočívá v prohlídce zařízení, pozorování, rozhovorech s vedoucím, zaměstnanci a klienty, studiu vnitřních předpisů zařízení a dokumentace včetně zdravotnické.² Charakter návštěv je **preventivní, s cílem působit do budoucna** a zvyšovat standard poskytování sociálních služeb v České republice.

Obecně je cílem systematických návštěv posílit ochranu osob omezených na svobodě před všemi formami špatného zacházení.³ Návštěva uskutečněná ve Vašem zařízení nicméně byla zaměřena výhradně na možnost klientů a klientek jakožto občanů realizovat své volební právo,⁴ tedy projevit svou sociální autonomii a naplnit právo podílet se na politickém a veřejném životě.

Zpráva z návštěvy a vyjádření zařízení

Z každé systematické návštěvy **pořizuji zprávu, jejíž součástí mohou být návrhy opatření k nápravě**. Zpráva slouží k dialogu se zařízením a jako vodítko k prevenci nebo odstranění špatného zacházení. Zpráva nepopisuje praxi zařízení, která odpovídá dobrým standardům

1 V souladu s § 25 odst. 6 zákona o veřejném ochránci práv.

2 V souladu s § 21a ve spojení s § 15 zákona o veřejném ochránci práv.

3 Špatným zacházením se rozumí jednání, které nerespektuje lidskou důstojnost a dosahuje určitého stupně závažnosti (samo o sobě, nebo při kumulativním účinku jednotlivých zásahů). V zařízeních sociálních služeb může mít špatné zacházení například podobu nezajištění bezpečí, nerespektování lidské důstojnosti, práva na soukromí, posilování závislosti na poskytované péči, nerespektování sociální autonomie, práva na spoluúčast při rozhodování o poskytované péči, anebo podobu neodůvodněného používání omezovacích prostředků.

4 Volební právo je zaručeno všem občanům České republiky článkem 21 Listiny základních práv a svobod. K účasti lidí se zdravotním postižením na politickém a veřejném životě se vyjadřuje také Úmluva o právech osob se zdravotním postižením, která po státech vyžaduje, aby zajistily, že se osoby se zdravotním postižením budou moci „účinně a plně, na rovnoprávném základě s ostatními, podílet na politickém a veřejném životě, přímo nebo prostřednictvím svobodně volených zástupců, včetně práva a možnosti volit a být volen“ [článek 29 písm. a) Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením].

zacházení. Proto může působit negativním dojmem. Prosím čtenáře, aby zprávu četli s tímto vědomím a nepovažovali mé závěry za nedocení náročné práce zařízení.

Zprávu zašlu zařízení a vyzvu je, aby se k mým zjištěním a navrženým opatřením vyjádřilo.⁵

Jsem připravena zabývat se předloženými argumenty. Navržená opatření k nápravě jsou zpravidla různá svou naléhavostí, náročností a dobou potřebnou k provedení. Při jejich formulaci navrhuji také termín realizace, přičemž očekávám, že zařízení jej buď respektuje, anebo odůvodněně navrhne jiný termín. Pro snazší orientaci poskytuji v závěru zprávy jejich přehled.

- Bezodkladná opatření je třeba provést zpravidla do 7 dnů od obdržení zprávy. Je-li jejich realizace náročná, je třeba je provést v nejkratší možné době. Za bezodkladná pokládám opatření, která považuji za naléhavá a přiřkládám jim velkou důležitost, anebo která považuji za objektivně snadno realizovatelná.
- Opatření s delší lhůtou je třeba provést ve stanovené lhůtě, zpravidla do jednoho, tří, šesti měsíců, jednoho roku.
- Opatření s průběžným plněním formuluji tam, kde je třeba zavést do praxe určitý pracovní postup nebo styl práce, nebo naopak něčeho se napříště zdržet. Očekávám, že se tak stane bezodkladně a bude se dbát na uplatňování do budoucna.

Očekávám, že zařízení ve vyjádření ke zprávě (1) sdělí, že opatření bylo realizováno a jak, nebo (2) kdy a jak se tak stane, nebo (3) navrhne jeho alternativu.

Shledám-li vyjádření zařízení nebo dalších oslovených orgánů dostatečným, vyrozumím je o tom. Mohu si rovněž vyžádat doplňující vyjádření. Rozhodující je pak vysvětlení zjištěných pochybení, doložení navržených opatření k nápravě či hodnověrný příslib jejich realizace.

Neshledám-li vyjádření zařízení nebo dalších oslovených orgánů dostatečným, vyrozumím o tom nadřízený úřad (případně vládu, není-li nadřízeného úřadu), případně informuji veřejnost.⁶ Rovněž mohu přijet na kontrolní návštěvu.

Po ukončení vzájemné komunikace **zveřejním anonymizovanou zprávu z návštěvy zařízení** (neanonymizuji jména osob pověřených vedením zařízení), včetně obdržení vyjádření, na svých internetových stránkách⁷ a v databázi Evidence stanovisek ochránce ESO.⁸

Po provedení série souvisejících návštěv **vydávám tzv. souhrnnou zprávu**. Tu také zveřejňuji a doručuji příslušným orgánům veřejné moci. V souhrnné zprávě bez vazby na konkrétní navštívené zařízení shrnuji svá zjištění a doporučená opatření k nápravě, navrhuji systémová doporučení, případně formuluji standard dobrého zacházení. Cílem také je, aby zpráva byla k dispozici nenavštíveným zařízením jako vodítko k odstranění nebo prevenci špatného zacházení.

5 Ustanovení § 21a odst. 3 a 4 zákona o veřejném ochránci práv.

6 Tzv. sankční opatření, u kterých se postupuje obdobně podle § 20 odst. 2 zákona o veřejném ochránci práv.

7 Veřejný ochránce práv - ombudsman [online]. Brno: © Kancelář veřejného ochránce práv [cit. 2018-02-05]. Dostupné z: <http://www.ochrance.cz/ochrana-osob-omezenych-na-svobode/>.

8 Evidence stanovisek ochránce (ESO) je dostupná z: <http://eso.ochrance.cz/Vyhledavani/Search>.

Charakteristika zařízení

Domov pro osoby se zdravotním postižením Staré město (dále jen „domov“) se nachází v obci Staré město u Uherského Hradiště ve Zlínském kraji. Zlínský kraj je taktéž zřizovatelem služby. Poskytovatelem služby jsou Sociální služby Uherské Hradiště, příspěvková organizace, jež krom několika domovů pro osoby se zdravotním postižením poskytují také sociální služby domov pro seniory, domov se zvláštním režimem, chráněné bydlení a sociálně terapeutickou dílnu.

Cílovou skupinou domova jsou osoby s mentálním a kombinovaným postižením starší devatenácti let.⁹ Celková kapacita zařízení je 50 klientů. Zařízení je zapojeno do projektu Zlínského kraje na zlepšení péče, v rámci kterého je kapacita postupně snižována. V nedávné době odešlo z domova 8 klientů do chráněného bydlení.¹⁰ V době systematické návštěvy bylo v zařízení 49 klientů, z nichž většina vyžaduje vysokou míru podpory.

Zařízení je koedukované, nejvíce klientů (21) je ve věku 45 až 65 let. Dále pak žije ve službě 13 klientů ve věku 26 až 45 let a stejný počet klientů ve věku nad 65 let. Ve věku 18 až 26 let žijí v domově pouze dva klienti.

Organizačně je domov rozdělen na čtyři oddělení, z nichž je jedno vyčleněno pro klienty s poruchami chování a autismem. Klienti se mohou po budově zařízení volně pohybovat, volný přístup mají taktéž na zahradu. Během dne využívají v souladu s principem normality¹¹ také jiné sociální služby mimo domov.

Průběh návštěvy

Návštěva proběhla dne 9. října 2018 bez předchozího ohlášení. Vedoucí zařízení Mgr. Pavlína Vavříníková byla o návštěvě osobně informována při jejím zahájení, ředitel služby Mgr. Bronislav Vajdík byl o návštěvě zpraven telefonicky. Zaměstnankyně Kanceláře veřejného ochránce práv (dále jen „Kancelář“) předaly vedoucí zařízení pověření k provedení návštěvy, vyžádaly si potřebnou součinnost a dokumentaci.

Návštěvu provedly právničky Kanceláře veřejného ochránce práv Mgr. Magdalena Paulusová a Mgr. et Mgr. Miriam Rozehnalová.

Zaměstnankyně Kanceláře navštívily všechna oddělení, na která se domov organizačně dělí. Hovořily s vedoucí zařízení, sociálními pracovníci, pracovníci v přímé péči, zdravotním personálem a s klienty a klientkami zařízení. V den systematické návštěvy byla na odpoledne

9 Ministerstvo práce a sociálních věcí. Registr poskytovatelů sociálních služeb [online]. Praha, 2018 [cit. 2018-10-16]. Dostupné

z: http://registr.mpsv.cz/socreg/detail_sluzby.do?736c=b13e2458f4a2b96c&SUBSESSION_ID=1539682155775_1.

10 V době systematické návštěvy se na přechod do chráněného bydlení připravovala pomocí bydlení v cvičném bytě jedna klientka.

11 „Základní sociální uspořádání v moderní společnosti je takové, že člověk spí, hraje si a pracuje na rozdílných místech, s rozdílnými kolegy, pod různými autoritami a bez nějakého všezahrnujícího racionálního plánu. Ústřední rys totálních institucí může být popsán jako zhroucení bariér, které obvykle oddělují tyto tři sféry života.“ Volný překlad z GOFFMAN, Erving: *Asylum, Essays on The Social Situation of Mental Patients and Other Inmates*. New York: Anchor Books Doubleday and Company, In. 1961., s. 5.

naplánována společenská akce se zapojením veřejnosti. Oceňuji, že i navzdory vytíženosti personálu kvůli této akci, poskytl na místě zastižený personál veškerou součinnost a děkuji za to.

Shrnutí

Systematická návštěva v Domově pro osoby se zdravotním postižením Staré město byla zaměřena na možnost klientů a klientek realizovat své volební právo.

Z poznatků zjištěných při této návštěvě jsem dospěla k závěru, že klientům není ve výkonu volebního práva bráněno. Na druhou stranu není výkon tohoto práva u většiny klientů ani nijak podporován. **I proto si dovoluji přiložit k této zprávě některé z existujících metodik pro zpřístupnění voleb lidem se zdravotním postižením.** Můžete v nich nalézt příklady dobré praxe a nechat se inspirovat pro přípravu klientů (nejen) na volby do Evropského parlamentu, které se mají konat v květnu 2019.

Za problematické považuji, že personál nemá přehled o základních informacích týkajících se klienta (rozsah omezení svéprávnosti, místo trvalého pobytu). Bez přehledu o klientovi a jeho individuálních potřebách, a to jak faktických, tak právních, nelze dle mého názoru kvalitně pomáhat klientovi zajišťovat jeho práva (v tomto případě právo volit) a poskytovat mu náležitou péči.

Jako zásadní pochybení pak shledávám to, že možnost volit je „nabídnu“ pouze několika klientům a těm je pak také v různé formě poskytnuta podpora, přičemž u ostatních není výkon volebního práva nijak podporován. Až na jednoho klienta, který má omezenou svéprávnost v oblasti volebního práva, jsou všichni ostatní klienti zařízení občané s volebním právem, kteří by za poskytnutí přiměřené podpory měli mít možnost toto své právo realizovat, a podílet se tak na politickém a veřejném životě.

Nesouhlasím také s praxí, kdy hlasovací lístky jsou doručovány adresně jen vybraným klientům. Podle zákona by před volbami měly být hlasovací lístky doručeny všem voličům. U většiny klientů zařízení neexistuje zákonná překážka pro výkon volebního práva, jsou tedy ze zákona řádnými voliči a tomu by také měla odpovídat distribuce hlasovacích lístků. To, že jsou na odděleních umístěny volné lístky pro případné zájemce z řad těch klientů, kteří hlasovací lístky nedostali adresně, nepovažuji za dostatečné.

Naopak oceňuji, že klienti, kteří se rozhodnou své volební právo realizovat, jsou podporováni k tomu, aby šli v souladu s principem normality volit s ostatními občany do volebních místností a nevyužívali přenosné volební schránky.

Realizace volebního práva

Volební právo je zaručeno všem občanům České republiky článkem 21 Listiny základních práv a svobod.¹² K účasti lidí se zdravotním postižením na politickém a veřejném životě se pak, mimo jiné, vyjadřuje Úmluva o právech osob se zdravotním postižením, která po státech vyžaduje, aby zajistily, že se osoby se zdravotním postižením budou moci „účinně a plně, na rovnoprávném základě s ostatními, podílet na politickém a veřejném životě, přímo nebo prostřednictvím svobodně volených zástupců, včetně práva a možnosti volit a být volen“.¹³

1. Předpoklady pro výkon volebního práva

Podle článku 21 Listiny,¹⁴ stanovuje podmínky výkonu volebního práva zákon. Za volební zákony se v České republice považují zákon o volbách do Parlamentu České republiky,¹⁵ zákon o volbách do zastupitelstev obcí,¹⁶ zákon o volbách do zastupitelstev krajů,¹⁷ zákon o volbách do Evropského parlamentu¹⁸ a zákon o volbě prezidenta republiky.¹⁹ Zmíněné zákony vyžadují pro realizaci práva volit²⁰ kumulativní splnění těchto předpokladů:

- volič musí být státní občan České republiky (u voleb do Evropského parlamentu se může jednat i o státního občana jiného členského státu EU, pokud je na území České republiky přihlášen k trvalému či přechodnému pobytu);
- volič musí v době konání voleb (v případě vícedenních voleb alespoň druhý den) dosáhnout 18 let věku;
- u voleb do zastupitelstev obcí/krajů musí mít volič navíc trvalý pobyt na území obce/ na území obce, která náleží do územního obvodu kraje.

Překážkami pro výkon volebního práva jsou pak podle zákona u všech voleb omezení svéprávnosti k výkonu volebního práva a zákonem stanovené omezení osobní svobody z důvodu ochrany zdraví lidu, u voleb do zastupitelstev obcí/krajů navíc ještě zákonem

12 Česká republika. Listina základních práv a svobod. In Sběrka zákonů, Česká republika. 1992, roč. 1993, částka 1, usnesení předsednictva České národní rady č. 2, s. 17-23. Dostupný také z [www: http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=z&id=22426](http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=z&id=22426). ISSN 1211-1244.

13 Článek 29 písm. a) Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením.

14 Článek 21 Listiny základních práv a svobod ČR.

15 Zákon č. 247/1995 Sb. o volbách do Parlamentu České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

16 Zákon č. 491/2001 Sb. o volbách do zastupitelstev obcí a změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

17 Zákon č. 130/2000 Sb. o volbách do zastupitelstev krajů, ve znění pozdějších předpisů.

18 Zákon č. 62/2003 Sb. o volbách do Evropského parlamentu, ve znění pozdějších předpisů.

19 Zákon č. 275/2012 Sb., o volbě prezidenta republiky a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

20 Předpoklady jsou uvedeny pro výkon aktivního volebního práva (tedy práva volit).

stanovené omezení osobní svobody z důvodu výkonu trestu odnětí svobody a výkon služby vojáka z povolání v zahraničí nebo výkon služby vojáka v záloze v zahraničí.

1.1 Prokázání státního občanství

Státní občanství prokazuje občan nejen u voleb předložením občanského průkazu. Jedná se o veřejnou listinu, kterou je povinen mít občan, který dosáhl věku 15 let a má trvalý pobyt na území České republiky. Může jej mít i občan, jehož svéprávnost byla omezena.²¹ Občanský průkaz by měl každý nosit u sebe, při vstupu do objektů je zakázáno jej odebírat.²² Klienti zařízení by tedy jakožto občané měli být vedeni k tomu, aby dle svých schopností a dovedností uměli nakládat se svými doklady.

Někteří klienti mají uloženy občanské průkazy u sebe, někteří klienti je mají uloženy u personálu na odděleních v uzamčené skříňce v zalepené obálce. Pokud někdo z personálu s průkazem manipuluje, musí na obálku manipulaci zaznamenat a podepsat se. Záznam o tom, zda má klient občanský průkaz u sebe nebo uložen u personálu, má být dle vedoucího zařízení činěn v osobních profilech klientů. V žádném z předložených osobních profilů klientů však není dohledatelný záznam o tom, kde má klient občanský průkaz. Z předložené dokumentace také nevyplývá, že by s klienty v oblasti nakládání s doklady bylo nějak pracováno, že by nějak byly rozvíjeny schopnosti klientů starat se o doklady a nakládat s nimi, a to nejen pro účel prokázání státní příslušnosti u voleb.

Opatření:

- 1) Podle individuálních schopností klientů rozvíjet schopnosti a dovednosti klientů v oblasti nakládání s doklady (průběžně).**

1.2 Omezení svéprávnosti

Pouhé omezení svéprávnosti v oblasti nakládání s majetkem, jednání s úřady či v jiných oblastech automaticky neomezuje člověka ve výkonu volebního práva. Překážkou ve výkonu volebního práva ve smyslu volebních zákonů²³ je pouze takové rozhodnutí, které výslovně omezuje člověka v oblasti voleb a hlasování. Toto omezení musí být stanoveno přímo ve výroku rozsudku, nepostačuje, že se o neschopnosti hlasovat ve volbách zmíní soud pouze v odůvodnění.²⁴ V opačném případě člověk volit může, a to i tehdy, kdy je omezen ve svéprávnosti k neurčitému množství právních jednání, například tak, že soud stanoví, že je „omezen ve svéprávnosti ve všech oblastech kromě běžných záležitostí každodenního života“. **Opět, pokud chybí výslovná zmínka o volebním právu ve výroku rozsudku, člověk má v této oblasti zachovanou svéprávnost.**

21 Ustanovení § 2 zákona č. 328/1999 Sb. o občanských průkazech, ve znění pozdějších předpisů.

22 Ustanovení § 15a odst. 1 zákona č. 328/1999 Sb. o občanských průkazech, ve znění pozdějších předpisů.

23 V tomto případě zákon č. 491/2001 Sb. o volbách do zastupitelstev obcí, ve znění pozdějších předpisů.

24 Stanovisko k omezení svéprávnosti z pohledu volebního práva aktualizované na základě Stanoviska občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu sp. zn. Cpjn 23/2016, ze dne 15. února 2017.

Omezit svéprávnost člověka může pouze soud.²⁵ Není přípustné, aby zařízení omezovalo člověka se zdravotním postižením ve výkonu jeho práv, a to ani fakticky, například tím, že mu zamtlí informace o chystaných volbách, nepředá volební lístky, nebo zamezí jeho přístupu do volební místnosti či k přenosné volební urně. Naopak, je povinností zařízení, aby aktivně podporovalo výkon základních práv u svých klientů (viz dále).²⁶

K omezení svéprávnosti může dojít pouze ve prospěch posuzovaného člověka,²⁷ soud by měl vždy velice pečlivě zvažovat zásah do jednotlivých práv včetně práva volebního.²⁸ Jelikož jak znalec, tak i soud se většinou s posuzovaným člověkem setkají pouze v rozsahu maximálně několika hodin při znaleckém vyšetření, resp. v soudní síni, nemusí vždy konečný rozsudek plně odpovídat schopnostem člověka v běžném životě. Pokud má zařízení dojem, že jsou klient či klientka omezeni ve svéprávnosti více, než je to nezbytné, případně jsou omezeni ve svéprávnosti v oblastech, ve kterých jsou schopni právně jednat, mohou podat opatrovnickému soudu návrh na přezkoumání omezení svéprávnosti. To se týká i volebního práva. V případě, kdy je zjevné, že se klient či klientka o politiku aktivně zajímá a přeje si volit, ale jsou v této oblasti omezeni, mělo by se zařízení snažit v rámci naplnění své povinnosti pomáhat klientům při uplatňování práv a oprávněných zájmů²⁹ o navrácení jejich svéprávnosti alespoň v této oblasti.

Je také nutno dodat, že současná česká právní úprava není plně v souladu s Úmluvou o právech osob se zdravotním postižením, která garantuje právo všem lidem se zdravotním postižením se na rovnoprávném základě s ostatními účinně a plně podílet na politickém a veřejném životě včetně práva a možnosti volit a být volen.³⁰

1.2.1 Omezení svéprávnosti k výkonu volebního práva

V době systematické návštěvy bylo v zařízení šest klientů s omezenou svéprávností,³¹ čtyřicet klientů se stanoveným opatrovníkem bez omezení svéprávnosti a tři klienti svéprávní bez dalšího. Podle vyplněného statistického listu není žádný klient domova omezen ve výkonu volebního práva, což uvedla také sociální pracovnice. Z předložených rozsudků je však patrné, že jeden klient ve výkonu volebního práva omezen je. Jsem přesvědčena, že by zařízení mělo důsledně vést v patrnosti, u kterých klientů překážka výkonu volebního práva existuje. I přesto, že tento konkrétní klient o volby nemusí projevovat zájem, lze tak do budoucna předejít situacím, kdy se jiní klienti budou systematicky připravovat na volby a následně jim volba nebude kvůli existenci překážky výkonu volebního práva umožněna.

25 Ustanovení § 56 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku, ve znění pozdějších předpisů.

26 Ustanovení § 35 odst. 1 písm. j) zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů.

27 Ustanovení § 55 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku, ve znění pozdějších předpisů.

28 Ibidem.

29 Ustanovení § 35 odst. 1 písm. j) zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů.

30 Článek 29 Úmluvy OSN o právech osob se zdravotním postižením, č. 10/2010 Sb. m. s.

31 U jednoho klienta nemá zařízení rozsudek o omezení svéprávnosti k dispozici. Podle informací od sociální pracovnice je klient omezen na svéprávnosti se stanoveným veřejným opatrovníkem.

Opatření:

- 2) Vést v patrnosti, u kterých klientů je dána překážka výkonu volebního práva (průběžně).**

1.2.2 Spolupráce s opatrovníky

Čtyřicet šest klientů zařízení má stanoveného opatrovníka, z toho dvacet dva klientů má opatrovníka veřejného. Veřejným opatrovníkem je město Staré město, osoba pověřená výkonem opatrovnictví je Bc. Irena Čechalová. Spolupráce s veřejným i soukromými opatrovníky je podle personálu zařízení dobrá. Co se týče spolupráce při realizaci volebního práva klientů, zařízení prostřednictvím osoby pověřené k výkonu veřejného opatrovnictví domlouvá počet hlasovacích lístků, které mají být do domova zaslány (podle zjištěného zájmu klientů), případně domlouvá zajištění přenosné volební schránky, pokud je potřeba. Ze strany veřejného opatrovníka však žádná jiná podpora klientů směrem k realizaci volebního práva neprobíhá. Soukromí opatrovníci se podle informací od sociálních pracovníků v otázce voleb příliš neangažují. Vzhledem k tomu, že jednou z povinností opatrovníků je, mimo jiné, starat se o naplnění opatrovancových práv,³² doporučila bych, aby v otázce výkonu volebního práva klientů zařízení navázalo systematickou spoluprací s opatrovníky a společně klienty v realizaci toho práva podpořili.

Opatření:

- 3) Za účelem podpory klientů při realizaci jejich volebního práva systematicky spolupracovat s opatrovníky (průběžně).**

1.3 Trvalý pobyt na území obce/kraje

Trvalý pobyt na území obce či kraje musí volič prokázat u voleb do zastupitelstev obcí/krajů. U klientů bytových sociálních služeb by nemělo být překážkou realizace volebního práva to, že nemají trvalý pobyt v obci (kraji), kde se služba, kterou využívají, nachází. Pokud klienti s trvalým bydlištěm mimo danou obec projeví zájem volit, zařízení by mělo společně s opatrovníky (pokud je klienti mají) klienty podpořit a zajistit jim možnost volit v místě jejich trvalého pobytu.

Vedoucí zařízení uvedla, že všichni klienti mají trvalý pobyt v obci, kde se zařízení nachází. Z rozhovorů s klienty ale vyplynulo, že nejméně dva mají trvalý pobyt jinde a z tohoto důvodu také nemohli k posledním komunálním volbám. První z těchto klientů uvedl, že minulé volby v místě trvalého pobytu volit byl, tyto volby mu však odvoz nikdo nenabídl. Personál naopak uváděl, že mu možnost odvozu nabídnuta byla, avšak klient volit nechtěl. Zaměstnankyně kanceláře si vyžádaly záznamy péče u těch klientů, kterým byla nabídnuta účast u voleb, avšak tento klient mezi nimi nebyl. Druhá klientka na dotaz, zda v posledních komunálních volbách chtěla volit, přímo uvedla: „*Ano, volila bych ráda, ale nejde to. Dřív jsem volit chodívala, pracovala jsem jako uklízečka. Ráda bych zase jela, ale to by mě někdo musel zavézt nebo jet se mnou. Úplně sama netrefím.*“ Její klíčová pracovníce vidí u klientky jako problematické finance, neboť před šetřením peněz na cestu dává přednost jiným výdajům. Chápu, že zajištění dopravy do místa trvalého pobytu kvůli účasti na volbách může

32 Ustanovení § 466 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb. občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

být z různých důvodů (finance, nutnost doprovodu atd.) problematické, a že klienti o volbu v obci či kraji, ve kterých fakticky nežijí, nemusejí mít zájem. Přesto jsem přesvědčena, že by klienti měli mít možnost se volby účastnit, a pokud projeví o volby v místě trvalého bydliště zájem, měli by být systematicky v účasti na volbách podpořeni.³³

Opatření:

- 4) Systematicky podporovat klienty s trvalým pobytem mimo obec, v níž se zařízení nachází, v účasti na volbách v místě jejich trvalého pobytu (průběžně).**

2. Příprava na volby

Zařízení by mělo při realizaci volebního práva klientů zajistit klientům systematickou podporu podle jejich individuálních schopností a dovedností. Mělo by zejména v dostatečném předstihu informovat klienty o nadcházejících volbách, vhodně je seznámit s tím, jakým způsobem se mohou voleb zúčastnit (tj. kdy a kde mohou volit, jak volba probíhá, co k volbě potřebují), jaký je smysl a účel voleb a rovněž také provést nácvik voleb.

2.1 Informování klientů o volbách

Vedoucí zařízení i sociální pracovnice uvedly, že několik týdnů před volbami obcházejí klienty a informují je o tom, že budou volby.³⁴ Informována je však pouze určitá skupina klientů, u kterých personál vyhodnotí, že chápou význam voleb. Jedná se o 5 až 6 klientů, kteří se voleb účastní pravidelně. Vzhledem k tomu, že je v zařízení omezen ve výkonu volebního práva pouze jeden klient, jsem přesvědčena, že by o možnosti realizovat své volební právo měli být informováni všichni ostatní klienti, a pokud projeví o volby zájem, měla by jim být podle individuálních schopností a potřeb pro realizaci tohoto práva poskytnuta náležitá podpora.³⁵ Pokud pak personál vyhodnotí, že někteří klienti nemají vzhledem k rozsahu svého mentálního postižení možnost význam a princip voleb pochopit, mělo by tak potom být zaznamenáno v rámci individuální dokumentace, což však činěno není. Dohledatelné jsou pouze záznamy o předání volebních lístků a nabídnutí možnosti jít volit již zmíněným vytipovaným klientům. U ostatních klientů není v oblasti realizace volebního práva poskytnuta dostatečná podpora.

Datum	Oblast	Záznam péče
05.10.2018 10:33	Záznam	Održel volební lístky, v případě zájmu půjde v sobotu k volbám v doprovodu p. Rychlíkové nebo jiného pracovníka dle domluvy.

33 Ve zmíněných případech mohl být první klient například na možnost jít volit upozorňován opakovaně, o jeho nezájmu pak mohl být učiněn záznam v dokumentaci. U druhé klientky mohla být účast na volbách zahrnuta do individuálního plánování, kdy šetření na cestu mohlo být jedním z kroků pro realizaci jejího osobního cíle.

34 Z rozhovorů s klienty vyplynulo, že se o volbách dozívají také z televize a novin.

35 Využití easy-to-read forem dokumentů pro vysvětlení voleb a představení kandidátů, nácvik voleb atd. Účast u voleb by také mohl být vhodně stanovený osobní cíl v rámci individuálního plánování služby.

05.10.2018 10:41

Záznam

Dostala nabídku jít k volbám, odmítla se zúčastnit.

Obr. 1, 2 - Záznamy péče s nabídkou jít k volbám

Opatření:

- 5) Informovat o volbách a poskytovat podporu při výkonu volebního práva všem klientům, kteří splňují podmínky výkonu volebního práva (průběžně).**
- 6) Zaznamenávat do individuální dokumentace případy, kdy je u klienta vyhodnoceno, že účast u voleb vzhledem ke svým schopnostem nezávládne (průběžně).**

2.2 Hlasovací lístky

Volební zákony upravují povinnost distribuovat do určitého času před volbami hlasovací lístky všem voličům.³⁶

Po dohodě s obcí dostává zařízení jen určitý počet hlasovacích lístků. Ty jsou předány klientům, kterým je nabídnuta účast na volbách (viz předchozí kapitola). Určitý počet hlasovacích lístků je také volně dostupný na oddělení (klienty však nejsou využívány). Jsem přesvědčena, že pokud by byly doručovány hlasovací lístky všem klientům, tak jak mají, mohly by lístky v klientech pomoci probudit o volby zájem a při poskytnutí dostatečné podpory by mohli jít volit i klienti, kteří o volbách dosud nebyli systematicky informováni. Vzhledem k tomu, že až na jednoho klienta není nikdo v zařízení omezen ve výkonu volebního práva, nesouhlasím s popsanou praxí distribuce hlasovacích lístků a doporučuji, aby ohledně nich zařízení upustilo od domluvy s obcí a aby obec nadále doručovala jejich odpovídající počet.

Opatření:

- 7) Upustit od dohody s obcí ohledně doručování menšího množství hlasovacích lístků, než je klientů s volebním právem (bezodkladně).**

2.3 Volební kampaň v zařízení

Podle informací od personálu žádný z kandidátů nedávných komunálních voleb nevedl v zařízení kampaň. Sociální pracovnice uvedly, že ani v minulosti (při jiných volbách) kandidáti do zařízení nechodili. Současného starostu a místostarostu klienti znají, účastní se často akcí domova, avšak nepřijatelné jednostranné ovlivňování zde nespátřuji.

2.4 Návčik voleb a další podpůrná opatření

S klienty se návčik průběhu voleb neprovádí. Podle informací od sociálních pracovnic je to z toho důvodu, že klienti mají velkou vizuální paměť a mohli by být návčikem vyplňování

³⁶ Např. ustanovení § 38 zákona č. 247/1995 Sb., o volbách do Parlamentu České republiky a o změně a doplnění některých dalších předpisů, ve znění pozdějších předpisů, nebo ustanovení § 24 zákona č. 130/2000 Sb., o volbách do zastupitelstev krajů a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

hlasovacích lístků následně ovlivnění. Zdravotní sestra, která klienty doprovázela k nedávným komunálním volbám, uvedla, že pouze slovně vysvětlila, jak mají být lístky vyplněny a jak volba bude probíhat. Vzhledem k tomu, že klienti po těchto instrukcích odvolili, zvolený způsob podpory se jeví jako dostatečný. Domnívám se však, že nácvik voleb by společně s dalšími podpůrnými opatřeními³⁷ mohl pomoci realizovat volební právo také ostatním klientům, kteří dosud tohoto svého práva nevyužili (nebo o něm dokonce ani nevěděli). Jsem navíc přesvědčena, že při správně zvoleném přístupu lze přípravu na volby provést za současného zachování nezávislosti volby klientů.

Opatření:

- 8) Zajistit podporu při přípravě na volby všem klientům podle jejich individuálních schopností a dovedností (průběžně).**

3. Proces volby

3.1 Účast u voleb

„Volič může požádat ze závažných, zejména zdravotních důvodů obecní úřad a v den voleb okrskovou volební komisi o to, aby mohl hlasovat mimo volební místnost, a to pouze v územním obvodu volebního okrsku, pro který byla okrsková volební komise zřízena. V takovém případě okrsková volební komise vyše k voliči dva své členy s přenosnou volební schránkou, úřední obálkou a hlasovacími lístky. Při hlasování postupují členové okresní komise tak, aby byla zachována tajnost hlasování.“³⁸

Letošních komunálních voleb se účastnili dva klienti zařízení, jeden s omezenou svéprávností (nikoli však v oblasti volebního práva). Vedoucí zařízení i další personál uvedli, že obvykle chodí k volbám 5 až 6 klientů, o komunální volby je však menší zájem než například o volby prezidentské či parlamentní. Přenosná volební schránka v zařízení využita nebyla, v minulosti však klienti jejím prostřednictvím již volili. Personál domova se snaží zajistit, aby všichni klienti, co jdou volit, v souladu s principem normality skutečně volili ve volební místnosti, což oceňuji. Ze strany zařízení byl klientům poskytnut doprovod (zdravotní sestra), který s klienty probral postup hlasování a průběh voleb. Ve volební místnosti problém nenastal, jeden z klientů volil běžným způsobem (šel za plentu), druhé klientce, která je na invalidním vozíku, byla volební schránka vynesena před volební místnost, která je bariérová. S ohledem na zjištěné poznatky považuji podporu poskytnutou klientům při samotném aktu volby za dostatečnou.

3.2 Tajnost voleb

Lidé se zdravotním postižením, kteří potřebují pomoc a podporu, protože například nejsou schopni číst, psát nebo volební lístek složit do obálky a vhodit ho do volební schránky,

37 Objasnění účelu voleb, doprovod k volbám či zajištění přenosné volební schránky, materiály k volbám v easy-to read formě atd.

38 Ustanovení § 33 odst. 7 zákona č. 491/2001 o volbách do zastupitelstev obcí a o změně a doplnění některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů. V ostatních volebních zákonech upraveno obdobně.

mohou využít pomoci asistenta. Tím může být kdokoli, kdo má volební právo, pouze se nesmí jednat o člena volební komise.³⁹

Oba klienti, kteří se účastnili letošních komunálních voleb, si hlasovací lístky vyplnili předem v domově. První klient zcela sám, sám pak také šel ve volební místnosti za plentu. Na dotaz, zda někdo ví, jak volil, klient odpověděl, že ne, že je to přece tajemství. Druhá klientka, která kvůli svému postižení nemůže vyplnit hlasovací lístek sama, jej vyplnila prostřednictvím asistence. Za plentu nešla, schránka jí byla kvůli bariérovosti volební místnosti vynesena ven. Vzhledem k tomu, že již měla lístek předvyplněný a pouze jej opět za asistence přendala do obálky, nespátřuji v takové praxi z hlediska zachování tajnosti voleb žádný problém.

Datum	Oblast	Záznam péče
06.10.2018 14:32	Intervence	INTERVENCE: klientce nabídnuta možnost jít k volbám do místního obecního zastupitelstva, kývnutím hlavy vyjádřila souhlas, přečteny kandidující strany a hnutí, klientka si opět kývnutím vybrala, s podporou se vhodně ustrojila, vybavena volebním lístkem a OP jela do nedaleké ZŠ volit. Cestou byla mlčenlivá, sledovala okolí. Po odvolení jsme se opět mlčky vrátily.

Obr. 3 - Zaznamenaný průběh volby u jedné z dvou účastníků komunálních voleb 2018

4. Možná rizika výkonu volebního práva

Největší riziko výkonu volebního práva klientů spatřují vedoucí zařízení i další personál domova ve vysoké ovlivnitelnosti klientů. Klienti podle jejich názoru volí především podle vizáže kandidátů, nikoliv podle jejich politické či osobní kvality. Ačkoliv se snaží personál klienty při volbě neovlivňovat, klienti mohou volit kandidáty, o kterých zaslechli něco od personálu, nebo ty, za které myslí, že by mohli být pochváleni (ať už od personálu, nebo od rodiny, opatrovníků atd.) Jako problematické také personál vidí, že klienti nejsou schopni vyhodnotit důsledky své volby.

³⁹ Ustanovení § 33 odst. 6 zákona č. 491/2001 Sb., o volbách do zastupitelstev obcí a o změně a doplnění některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů. V ostatních volebních zákonech upraveno obdobně.

Přehled opatření k nápravě

Bezodkladně	<ul style="list-style-type: none">• Upustit od dohody s obcí ohledně doručování menšího množství hlasovacích lístků, než je klientů s volebním právem (opatření č. 7).
Průběžně	<ul style="list-style-type: none">• Podle individuálních schopností klientů rozvíjet schopnosti a dovednosti klientů v oblasti nakládání s doklady (opatření č. 1).• Vést v patrnosti, u kterých klientů je dána překážka výkonu volebního práva (opatření č. 2).• Za účelem podpory klientů při realizaci jejich volebního práva systematicky spolupracovat s opatrovníky (opatření č. 3).• Systematicky podporovat klienty s trvalým pobytem mimo obec, v níž se zařízení nachází, v účasti na volbách v místě jejich trvalého pobytu (opatření č. 4).• Informovat o volbách a poskytovat podporu při výkonu volebního práva všem klientům, kteří splňují podmínky výkonu volebního práva (opatření č. 5).• Zaznamenávat do individuální dokumentace případy, kdy je u klienta vyhodnoceno, že účast u voleb vzhledem ke svým schopnostem nezvládne (opatření č. 6).• Zajistit podporu při přípravě na volby všem klientům podle jejich individuálních schopností a dovedností (opatření č. 8).